

Ломачинська І. А.
кандидат економічних наук, доцент
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Нестабільність національної економіки України в результаті світової фінансово-економічної кризи 2008 р. та соціально-політичних змін, що відбулися в 2013-2014 рр., не могла не позначитися на діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, зокрема їх фінансове забезпечення.

Аналіз структури капіталу вітчизняних підприємств на початок 2018 р. демонструє, що частка власного капіталу в цілому по економіці становить біля 30% [1], що є критичним і не відповідає вимогам забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості. Динаміка зростання частки позикового капіталу в 2010-2017 рр. характерна для більшості видів економічної діяльності (за виключенням освіти; сфери транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності; професійної, наукової та технічної діяльності). В 2015-2016 рр. для деяких видів економічної діяльності взагалі характерно негативне значення власного капіталу (будівництво; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; тимчасове розміщування й організація харчування; операції з нерухомим майном), що є результатом накопиченої проблемної заборгованості та збитків.

Зменшення власного капіталу вітчизняних підприємств можна пояснити, перш за все, зовнішніми чинниками, зокрема фінансово-економічною і

соціально-політичною нестабільністю; нераціональною структурою і високим рівнем монополізації національної економіки; неефективністю регуляторної політики держави; станом і динамікою розвитку фінансово-кредитної системи; низьким рівнем технічного, технологічного розвитку, конкурентоспроможності національної економіки; високим рівнем її залежності від імпортних енергоресурсів; нестабільністю доходів населення та низьким рівнем його інвестиційної активності й ін. Втім, несприятливо впливають й внутрішні чинники, зокрема нераціональне використання ресурсів, низький рівень інноваційності виробництва, неефективний менеджмент й ін.

Можна відзначити, що випереджаюче зростання позикового капіталу у порівнянні з власним протягом тривалого часу обумовлено великими збитками, дефіцитом оборотних коштів, коштів для відтворення необоротних активів, який покривався за рахунок кредитування та кредиторської заборгованості, неефективним використанням власного і позикового капіталу, зростанням прострочених кредитів суб'єктів господарювання й ін. Отже, незадовільний обсяг і приріст власного капіталу на вітчизняних підприємствах стримується низьким рівнем прибутковості операційної діяльності в цілому по економіці, відсутністю ефективною амортизаційною та дивідендною політики, несприятливим інвестиційним кліматом в країні, нерозвиненістю фінансових ринків, низькою інвестиційною активністю населення, низьким рівнем захисту інтересів власників і кредиторів й ін.

Серед основних проблем забезпечення конкурентоздатності вітчизняних підприємств є необхідність технологічного оновлення та модернізації в контексті сучасного науково-технічного прогресу. Аналіз структури джерел фінансування капітальних вкладень демонструє, що основним джерелом є власний капітал (69,14% на 1.01.2018 р.), у той час, як на кінець 2017 р. 27,2% підприємств є збитковими, а середній рівень рентабельності операційної діяльності хоч і зростає в 2016-2017 рр., все ж залишається нестабільним та недостатнім для забезпечення стійкого зростання суб'єктів господарювання в умовах високого зносу необоротних активів, втрати частини активів на тимчасово окупованих територіях АКТ, м. Севастополя, у Донецькій та Луганській областях, сучасних тенденцій глобального розвитку та НТП й ін.

На думку експертів Всесвітнього банку, пришвидшення економічного зростання в Україні до 4,0% до 2019 р. можливе за умови підтримки збільшення капітальних інвестицій на рівні 15% на рік, яке б фінансувалося переважно за рахунок прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та поступового збільшення банківського кредитування [2]. Однак роль цих джерел є незначною, що підтверджується їх часткою у структурі фінансування капітальних вкладень (відповідно 1,38% та 6,6%) та динамікою, яка є нестабільною. За оцінками, для того, щоб нормально розвиватися Україні необхідно залучати ПІІ до 20 млрд дол. США щорічно [3]. Втім обсяг залучених з початку інвестування ПІІ в економіку України на 31.12.2017 р. становить лише 39,14 млрд дол. США [1]. Динаміка та структура банківських кредитів вітчизняним підприємствам хоч і демонструє зростання їх обсягу, частки середньо- та довгострокових,

характеризується надмірним збільшення проблемних кредитів та зменшення частки кредитів нефінансовому сектору у ВВП. Отже, можна засвідчити, що зростання номінального обсягу кредитів є, у тому числі, наслідком відтермінування їх погашення. У 2017 р. НБУ зафіксував найбільший рівень непрацюючих кредитів у банківській системі країни за всю історію світових спостережень – 56,5%, з яких 84,4% кредити юридичним особам [4].

Особливістю кредитного портфелю українських банків є й те, що 20 найбільших бізнес-груп країни залучили близько половини усіх корпоративних кредитів. Відповідно це кредити більшості великих підприємств, на які приходить й основна частка проблемної заборгованості. Практично 40% поганих кредитів припадає на пов'язаних осіб «ПриватБанку». На 20 бізнес-груп приходить більше чверті всіх боргів корпоративного сектору. Частка непрацюючих кредитів на 1.04 2018 р. топ-20 груп становила 76% (без групи «Приват»). Найбільші групи зтягують з реструктуризацією боргів та розраховують на пільгові умови від банків.

Отже, можна засвідчити, що в цілому структура фінансового забезпечення вітчизняних підприємств є незадовільною. Як результат, це не лише стримує зростання національної економіки за рахунок неспроможності підприємств залучати додатковий капітал для розвитку, а й зростання витрат на організацію фінансового забезпечення господарської діяльності.

У контексті цього, актуальним є вирішення проблеми накопиченої, зокрема простроченої заборгованості суб'єктів господарювання, та впровадження ефективних механізмів щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності. На рівні суб'єктів господарювання це передбачає удосконалення механізмів управління капіталом за рахунок зниження витрат виробництва і реалізації, на формування, розподіл, використання капіталу; підвищення ефективності використання ресурсів; оптимізації структури і складу позаоборотних і оборотних активів, власного та позикового капіталу; ефективного управління дебіторською та кредиторською заборгованістю; прискорення оборотності активів; удосконалення системи управління грошовими потоками; вибору ефективної амортизаційної та дивідендної політики; визначення і дотримання оптимального співвідношення «ризик-доходність»; зростання якості та асортименту продукції, її інноваційності; зростання позитивного іміджу підприємства та її ділової репутації. Орієнтиром цих змін має бути структура капіталу підприємства, що формується з мінімальною середньозваженою вартістю, дозволяє залучати додатковий власний і позиковий капітал, забезпечує приріст власного капіталу за рахунок, перш за все, приросту його рентабельності, а приріст рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикового. Важливим напрямом удосконалення фінансового забезпечення є розширення джерел залучення коштів. Так, сьогодні уваги заслуговує лізинг, перш за все, фінансовий, аутсорсинг, субконтрактація, традиційні та новітні інструменти банківського та небанківського ринку, державні закупки та замовлення, проектне фінансування, грантові програми уряду та міжнародних фінансових організацій, проекти

державно-приватного партнерства (Greenfield Projects, концесія, оренда, договори про розподіл продукції, спільні підприємства, венчурні фонди, технологічні зони тощо) й ін.

Втім без участі держави вирішити проблеми ефективного фінансового забезпечення розвитку вітчизняних підприємств не можливо. Зокрема, мають бути закріплені права власності; захищені права та інтереси всіх учасників господарських відносин, добросовісна конкуренція; завершені реформи державного управління, фінансового сектору, пенсійного забезпечення; забезпечена соціально-політична та макрофінансова стабільність, помірний бюджетний дефіцит й оптимізація політики управління державним боргом, помірна інфляція та стабільність динаміки валютного курсу, вирівнювання протягом року надходжень до державного бюджету та його виплат, інвестиційна орієнтованість оподаткування суб'єктів господарювання, детінізація підприємницької діяльності, зростання продуктивності та фондівіддачі, підвищення на основі інноваційної складової виробництва конкурентоспроможної продукції; створені умови для подальшого покращення інвестиційної привабливості та підвищення інноваційної активності й ін.

Література:

1. Економічна статистика. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.org/>
2. Україна. Економічний огляд. 10 квітня 2018 р. URL: pubdocs.worldbank.org/en/.../Ukraine-Economic-Update-April-2018-Ukr.pdf
3. Українська економіка-2018: ризики, виклики та можливості. Сьогодні. 7 січня 2018. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/ukrainskaya-ekonomika-2018-riski-vyzovy-i-vozmozhnosti-1103384.html>
4. Больше половины кредитов в украинских банках оказались дефолтными. Сегодня. 04.12.2017. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/finance/bolshe-poloviny-kreditov-v-ukrainskih-bankah-okazalis-defoltnymi-1095854.html>